

1. Informācija par vardarbību skolā

Gandrīz katrs skolēns atzīst, ka ir piedzīvojis kādu no vardarbības veidiem skolā, reizēm tie ir netīši vardarbības veidi, kad kāds kļūst par situācijas upuri. Bet lielākoties tie ir tīši un bieži vien ar nodomu demonstrēt savu varu, pārākumu pār kādu citu skolēnu. Bieži šie vardarbības veidi notiek grupās, kad pāridarītāji vairs nejūt robežas un to turpina kā normu. Biežākais scenārijs, ka skolēns apzinās, ka nespēj šajā situācijā neko mainīt un noslēdzas sevī, par radušos situāciju neinformējot ne ģimeni, ne skolu. Latvijā ir pieejami dažādi dati par vardarbību skolās, bet dati ir tikai aisberga redzamā daļa, liela daļa tiek noklusēta. Lai situācija tiktu uzlabota, ir izveidotas dažāda veida vadlīnijas vardarbības pazīmju noteikšanai, ka arī tiek izdotas dažādas īsfilmas, lai izprastu skolēnus, kuri ir varmāku upuri. Bieži vien šī vardarbība sākas kā nevainīga spēle, bet var beigties ļoti smagi. Svarīgākais ir šos gadījumus pamanīt un izskaust. Informēt skolēnus par vardarbības sekām, lai šādi gadījumi nebūtu! Šokējošākie ir jaunākie OECD PISA pētījumu rezultāti par vardarbību skolās (OECD 2018), kuri Latviju ierindo augstākajā vietā Eiropas Savienībā. Pārsteidzošākais ir tas, ka Latvijas skolēni šo vardarbību neuztver kā problēmu, bet jau kā noteiktu normu un tā netiek ievērota, kas audzē problēmu lielākā un plašākā dziļumā. No personīgās pieredzes jāsecina, ka arī skolas darbinieki un vecāki ne vienmēr vardarbības problēmu uztver pietiekami nopietni, pietrūkst zināšanu, kā rīkoties vardarbības gadījumos. Tas liecina, ka ir nepieciešami izglītojoši pasākumi par šo tēmu.

Vardarbībai skolā pastāv dažādi veidi, un tos varētu iedalīt sekojoši:

- Vardarbība skolēnu vidū:
 1. Fiziska.
 1. Emocionāla.
 2. Vardarbība grupā.
 3. Vienpersoniska vardarbība.
 4. Vardarbība pret vājākajiem skolēniem.
 5. Vardarbība no skolotāju vai skolas personāla puses.
- Vardarbība pret skolotāju:
 1. No skolēnu vecāku puses.
 1. No skolēnu puses.
 2. No kolēģu puses.

Risinājumi vardarbības mazināšanai:

- izteikt brīdinājumu;
- uzlikt par pienākumu atvairināties cietušajām personām, ja tās piekrīt tikt ar vainīgo;
- nodot bērnu galvojumā vecākiem vai aizbildņiem, kā arī citām personām, iestādēm vai organizācijām;
- uzlikt par pienākumu ar savu darbu novērst radītā kaitējuma sekas;

- bērnam, kurš sasniedzis 15 gadu vecumu un kuram ir ienākumi, – uzlikt par pienākumu atlīdzināt nodarīto zaudējumu;
- noteikt uzvedības ierobežojumus;
- uzlikt par pienākumu veikt sabiedrisko darbu;
- ievietot bērnu sociālās korekcijas izglītības iestādē.

(LR Saeima, 2012)

Latvijā uz 100 tūkstošiem iedzīvotāju vecuma grupā no 15 līdz 19 gadiem ar pašnāvību savu dzīvi beidz 11 bērni. Vecuma grupā no 20 līdz 24 gadiem – 16 jaunieši uz 100 tūkstošiem (Centrālā statistikas pārvalde, 2014)

“Projekta ietvaros pētnieki septiņās valstīs izstrādā sociāli emocionālās mācīšanās teorētisko modeli un veido praktiskus instrumentus skolām sociāli emocionālās mācīšanās novērtēšanai, kurus skolotāji, skolēni, vecāki, izglītības iestāžu vadība varēs izmantot sava darba pašvērtēšanai,” - teikts VISC mājas lapā. Patlaban minētās metodes tiek aprobētas. (Kozins 2019)

“[Izglītības iestādes] vadītājs nodrošina izglītojamam, kurš apdraud savu vai citu personu drošību, veselību vai dzīvību, mācības citā telpā sociālā pedagoga, izglītības psihologa vai cita pedagoga klātbūtnē. Mācības citā telpā var ilgt no vienas mācību stundas līdz mācību dienas beigām,” teikts Ministru kabineta noteikumos Nr.1338 punktā 5.2. (Ministru kabinets 2009)

Ikvieni statistiskas dati par vardarbību skolā ir tikai aisberga redzamā daļa, bieži vien upuri nerunā par problēmu, un tā ir tik ikdienišķa parādība, ka apkārtējie to sāk uztvert kā normu. (Kozins 2019)

Pedagogu arodbiedrībā atzīst, ka dažkārt skolotāji nezina labāko rīcību dažādu konfliktu situāciju risināšanai. To redz arī, piemēram, Izglītības kvalitātes valsts dienestā. Valsts policijai pērn ziņots par vairāk nekā 400 fiziskās vardarbības gadījumiem skolās. Gadījumu par vardarbību pret skolotājiem ir ļoti maz. Policijas dati liecina, ka pret personālu vērsto fiziskās vardarbības gadījumu skaits 2018. gadā bija desmit no 424. Skolotāji policijai biežāk ziņojuši par emocionālu, nevis fizisku vardarbību. 2018. gadā no 147 gadījumiem pret personālu bija vērsts 31. (Platonovs, 2019)

Vardarbība Latvijā ir ļoti augsti radītāji, to pierāda arī starptautiska PISA 2018 dati (OECD 2018), pēc kuriem var secināt situācijas nopietnību un patiesumu. No personīgās pieredzes, bieži vien agresiju, kas reizēm ir ieilgusi, vairs neuztver par pārkāpumu, bet par agresora rakstura iezīmi vai normu. Jo ieilgušāka agresija, jo dziļāka un nemanāmāka tā kļūst, un apkārtējie to uztver kā ikdienas normu.

Bieži vien agresijās veidos tiek “ievilkti” jauni agresori, pašiem to nemanot, tādā veidā veicinot piederību kādai noteiktai skolēnu grupai, un reti kurš baidās būt “aiz borta”, jo apzinās, ka, aizstāvot, var pats nonākt cietēja lomā.

Balstoties uz personīgo pieredzi, jāsecina, ka agresijas loku var visveiksmīgāk pārtraukt pozitīvais grupas līderis, kurš var būt arī skolotājs vai students, vai skolēns.

SECINĀJUMI

- Vardarbības rādītāji Latvijas izglītības skolās pēc starptautisko pētījumu datiem ir ļoti augsti, kas ir trauksmes signāls par nepieciešamu tūlītēju darbību situācijas mainīšanai.
- Statistikas dati par vardarbību skolās var nebūt precīzi (norādīt mazāku vardarbības gadījumu skaitu), jo ne vienmēr par vardarbības gadījumiem tiek ziņots.
- Gan skolēni, gan vecāki, gan skolas darbinieki ne vienmēr saprot, ka notikusī problēmsituācija ir kvalificējama kā vardarbība (īpaši emocionālās vardarbības gadījumos), jo sabiedrībā vardarbīga uzvedība dažkārt jau tiek uztverta par normu.
- Pietrūkst zināšanu par vardarbību, par iespējamo rīcību vardarbības gadījumos, par to, kam ziņot vardarbības gadījumos, tādēļ nepieciešami izglītojošie un informatīvie pasākumi gan skolu, gan valstiskā līmenī. Masu medijos varētu būt vairāk informatīvo materiālu par rīcību vardarbības gadījumos.
- Ir svarīgi apstādināt vardarbība izpausmes jau sākumposmā, nepieļaujot, ka piemēram, nevainīga rotaļa izvērsas vardarbīgā notikumā. Skolēniem ir jā māca atpazīt savas emocijas un savaldīt vai transformēt to izpausmi, ja tās pāriet jau pārmērīgā pakāpē.
- Pat pirmskolā bērnu agresijas izausmes ir augstas, un personīgie noverojumi rāda, ka ne vienmēr pedagogs prot atrast pareizo veidu vardarbības mazināšanai, vai uzskata to par normālu zenu attīstības sastāvdaļu vardarbīgo faktu ignorējot.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

- Centrālā statistikas pārvalde. (2014). *Jaunieši Latvijā 2014*. Retrieved from Centrālā statistikas pārvalde:
https://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publication/2017-08/Nr%2013%20Jauniesi%20Latvija%202014%20%2814_00%29%20LV.pdf
- Kozins, I. (2019, 03 26). *TVNET*. Retrieved from Raksts “Mammu, es vairs negribu dzīvot!” Kā vardarbība skolās dzen izmisumā bērnus un viņu vecākus:
<https://www.tvnet.lv/6553585/mammu-es-vairs-negribu-dzivot-ka-vardarbiba-skolas-dzen-izmisuma-bernus-un-vinu-vecakus>
- LR Saeima. (2012, 11 19). *Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem*. Retrieved from likumi.lv:
https://likumi.lv/doc.php?id=68489&version_date=01.01.2012
- Ministru kabinets. (2009) *Ministru kabineta noteikumi Nr.1338. Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos*. Retrieved from likumi.lv: <https://m.likumi.lv/doc.php?id=201106>

OECD. (2018). *PISA - insights and interpretations*. Retrieved from OECD:
<https://www.oecd.org/pisa/PISA%202018%20Insights%20and%20Interpretations%20FINAL%20PDF.pdf>

Platonovs, M. (2019, 05 16). *Īstenības izteiksme. Klusā vardarbība skolās - skolēnu agresija pret pedagogiem*. Retrieved from Latvijas Sabiedrisko mediju portāls:
<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/klusu-vardarbiba-skolas-skolenu-agresija-pret-pedagogiem.a319232/>

Rasa Iesalniece